

Methodebeschrijving Signs of Safety

Databank Effectieve interventies huiselijk geweld

Kennis en advies voor
maatschappelijke ontwikkeling

huiselijkgeweld.nl

Deze methodebeschrijving is gemaakt door:

Els Kok
MOVISIE
e.kok@movisie.nl

Els Kok is projectleider van de afdeling Kennisstromen, MOVISIE.

April 2011

Voor meer methodebeschrijvingen en eventuele vragen en/of reacties kunt u terecht bij:
www.movisie.nl/effectievesocialeinterventies of www.huiselijkgeweld.nl/interventies/effectieve-interventies

Deze methodebeschrijving is mogelijk gemaakt door het Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Ministerie van Veiligheid en Justitie

Het werkblad dat gebruikt is voor deze methodebeschrijving, is deels gebaseerd op het Werkblad beschrijving interventie van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) en het RIVM.

Inhoudsopgave

Inleiding: leeswijzer	4
Samenvatting	5
1. Beschrijving methode	8
1.1 Probleemomschrijving	8
1.2 Doel van de methode	9
1.3 Doelgroep van de methode	10
1.4 Indicaties en contra-indicaties	10
1.5 Aanpak	10
1.6 Materiaal	14
1.7 Benodigde competenties van de professional	15
1.8 Overige randvoorwaarden	16
1.9 Overeenkomsten en verschillen met andere interventies	16
1.10 Contactgegevens ontwikkelaar	17
2. Onderbouwing	18
2.1 De ontwikkelgeschiedenis van de methode	18
2.2 Onderbouwing van de probleemanalyse, doel, doelgroep en aanpak	20
3. Onderzoek naar praktijkervaringen	23
3.1 Uitvoerende organisaties	23
3.2 Praktijkervaringen van de professional	24
3.3 Praktijkervaringen van de cliënt/burger	25
3.4 Praktijkvoorbeeld	26
4. Effectonderzoek	28
4.1 Directe aanwijzingen voor effectiviteit	28
4.2 Indirecte aanwijzingen voor effectiviteit	28
5. Conclusies	30
5.1 Samenvatting werkzame elementen	30
5.2 Samenvatting effectonderzoek	30
6. Verantwoording	32
6.1 Het zoeken en selecteren van literatuur	32
6.2 Literatuur	32
 Bijlage 1: Toelichting effectonderzoek	 34
Bijlage 2: Overzicht onderzoeken en de hoofdkenmerken	36

Inleiding: leeswijzer

Professionals worden geconfronteerd met een wirwar aan informatie waar ze een weg in moeten vinden. Die informatie is vaak versnipperd en daardoor weinig toegankelijk. In de *Databank Effectieve sociale Interventies* brengen wij methoden bij elkaar waarmee de sociale sector werkt. De methodebeschrijvingen op het gebied van huiselijk geweld zijn ook beschikbaar via de *Databank Effectieve interventies huiselijk geweld*. De websites vindt u in het colofon. De methodebeschrijvingen geven een zo volledig mogelijk beeld van alle beschikbare informatie over een methode. Als hulpverlener, preventiewerker of politiefunctaris kunt u hiermee vaststellen of de methode geschikt is voor de situatie waarin u of uw organisatie intervenueert. Als gemeente kunt u uzelf op de hoogte stellen van welke methoden er zijn en wat er bekend is over de effectiviteit. Op basis daarvan kunt u met organisaties in uw gemeente in gesprek gaan over de inzet van deze methoden. Wie besluit om met de methode aan de slag te gaan verwijzen we naar de ontwikkelaar voor het handboek en eventuele andere beschikbare materialen.

De methodebeschrijving is opgebouwd langs vier lijnen. Onderdeel één van dit document beschrijft de methode zelf, zoals de doelen, de doelgroep en de aanpak. Onderdeel twee laat de onderbouwing van de methode zien: de visies, theorieën en wetenschappelijke onderzoeken die de ontwikkelaar heeft gebruikt bij het ontwikkelen van de methode. Onderdeel drie geeft zicht op de praktijkervaringen van de professional en de cliënt/burger met de methode. Onderdeel vier geeft inzicht in wat er wetenschappelijk bekend is over de effectiviteit van de methode.

De methodebeschrijving is tot stand gekomen in nauwe samenwerking met de ontwikkelaar van de methode. Zo levert de ontwikkelaar informatie aan en geeft deze feedback op het concept en toestemming voor publicatie. De methode wordt uitgebreid in kaart gebracht. Dit kan ontwikkelaars op hun beurt een impuls geven voor verdere ontwikkeling van de methode. Een methode staat dus niet stil, de beschrijvingen zullen dan ook regelmatig worden herzien.

De methodebeschrijving is gebaseerd op een systematische zoektocht naar informatie. Bij die zoektocht werken de onderzoeker die de methodebeschrijving maakt en een informatiespecialist van de afdeling Kennisstromen van MOVISIE intensief samen. Bij het zoeken van informatie over methoden zijn doorgaans de volgende zoekstrategieën toegepast: het inwinnen van informatie bij de ontwikkelaar, uitvoerende instanties en/of eventuele onderzoekers van de methode, het doorzoeken van Nederlandse en/of internationale databanken, het checken van referenties van reeds gevonden informatiemateriaal en een internet *deskresearch*. De zoektocht is daarbij gericht op een breed spectrum aan informatiebronnen, variërend van (ongepubliceerde) verslagen van (interne) procesevaluaties of paneldiscussies tot wetenschappelijk (effect)onderzoek. De verantwoording van de toegepaste zoekstrategieën is in beknopte zin terug te vinden in onderdeel 6.1. De zoekgeschiedenis is uitgebreid vastgelegd in het archief van MOVISIE. Het relevante gevonden materiaal is terug te vinden in het literatuuroverzicht in onderdeel 6.2.

Bij het effectonderzoek (onderdeel vier) wordt onderscheid gemaakt tussen directe en indirecte aanwijzingen voor effectiviteit. Een toelichting op dit onderscheid vindt u in bijlage één. Om de tekst in de methodebeschrijving zelf laagdrempelig te houden, worden de belangrijkste onderzoekskenmerken en resultaten zoveel mogelijk in woorden beschreven. De achterliggende cijfers vindt u in bijlage drie en verder.

Wij wensen u veel inspiratie bij het lezen van deze methodebeschrijving.

Samenvatting

1. Beschrijving methode

Doel

De methode *Signs of Safety* beoogt een veilige (opvoed)situatie voor het kind te creëren door een partnerschap aan te gaan met de ouders in een situatie waarin kindermishandeling of verwaarlozing wordt vermoed of is aangetoond.

Doelgroep

De doelgroep bestaat uit alle gezinnen waarin fysieke, emotionele en seksuele kindermishandeling of verwaarlozing vermoed wordt of is gesignaleerd.

Aanpak

Signs of Safety is een oplossingsgerichte benadering. In alle fasen van het traject wordt samengewerkt met het gezin en de direct betrokkenen, met strikte handhaving van voorwaarden om de veiligheid van het kind/de kinderen te waarborgen. Een professional brengt samen met de betrokkenen de situatie gedetailleerd in kaart. Gezamenlijk maken zij een veiligheidsplan waarin SMART-geformuleerde afspraken staan die door alle betrokkenen zijn geaccepteerd. De professional ziet toe op naleving van de afspraken. Conferenties worden ingezet als middel om het gezin en het bijbehorende netwerk bij de aanpak te betrekken, hun *commitment* te vergroten en realistische doelen te kunnen stellen. Bij het netwerk horen ook professionals van bijvoorbeeld een onderwijsinstelling, politie en maatschappelijk werk.

Het *Signs of Safety* model bevat zes praktijkelementen die samen een leidraad voor het handelen van de professional vormen om de constructieve kant van de capaciteiten van een gezin beter uit te laten komen, te versterken en te beoordelen. De basishouding van de professional is een essentieel onderdeel van de aanpak. Een juiste basishouding betekent dat de professional de cliënt respecteert als iemand die het waard is om mee te werken en ervan uit gaat dat de cliënt zelf kan bijdragen aan het oplossen van de mishandelingsituatie. In het handboek wordt de basishouding aan de hand van praktische uitgangspunten verder uitgewerkt.

Materiaal

Het handboek *Veilig opgroeien: de oplossingsgerichte aanpak Signs of Safety in jeugdzorg en kinderbescherming*, een vertaling van het in 1999 gepubliceerde Engelstalige handboek van Andrew Turnell en Steve Edwards, bevat informatie over de *Signs of Safety* aanpak en tal van praktijkvoorbeelden die de werkwijze illustreren en toelichten.

Ontwikkelaar

Andrew Turnell

aturnell@signsofsafety.net

www.signsofsafety.net

Contact in Nederland:

Bureau Jeugdzorg Drenthe

Joke Wiggerink en Margreet Timmer

joke.wiggerink@bjzdrenthe.nl; margreet.timmer@bjzdrenthe.nl

www.bjzdrenthe.nl

2. Onderbouwing

Signs of Safety is in de praktijk ontwikkeld op basis van ervaringen van professionals in de jeugdzorg en de kindbescherming in West-Australië. De benadering is in diverse andere, voornamelijk Angelsaksische, landen geïmplementeerd. De aanpak wordt sinds 2006 op verschillende plekken in Nederland geïmplementeerd.

Belangrijke leidende concepten in de visie van *Signs of Safety* zijn 'partnerschap' en 'oplossingsgericht werken'. Voor de invulling van partnerschap baseren de ontwikkelaars zich op het werk van MacKinnon (1998 in: Turnell, 2009) en McCallum (1992 en 1995 in: Turnell, 1995). Partnerschap houdt in dat de doelen en de aanpak van het traject gemeenschappelijk worden bepaald. Met betrekking tot de oplossingsgerichte benadering hebben de ontwikkelaars zich laten inspireren door De Shazer (1986 in: Turnell, 1995) en Berg (1994 in: Turnell, 1995). Elementen hieruit die terug te vinden zijn in *Signs of Safety* zijn het focussen op de directe toekomst, op veranderingen die mogelijk zijn en op het achterhalen van uitzonderingen op de probleemsituatie die handvatten geven voor de gewenste veranderingen.

3. Onderzoek naar praktijkervaringen

In Nederland zijn inmiddels enkele honderden medewerkers in de jeugdzorg en kindbescherming getraind voor de toepassing van *Signs of Safety*. In diverse regio's gebruiken medewerkers van het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK), Bureau Jeugdzorg en Raad voor de Kinderbescherming de aanpak, al dan niet in combinatie met andere methoden.

Er is geen evaluatieonderzoek bekend naar de toepassing van *Signs of Safety* in Nederland. Wel zijn in enkele artikelen praktijkervaringen van de professional en de cliënt/burger beschreven (Bureau Jeugdzorg Drenthe, 2009; Sillevis, 2011). Daaruit blijkt dat professionals de ruimte waarderen die ze krijgen om hun professionaliteit in te zetten en ook waarderen zij de oplossingsgerichte aanpak in training en supervisie. Tevens spreken zij zich positief uit over de samenwerking met de ouders die tot stand wordt gebracht. Een cliënt zelf geeft aan dat ze het gevoel had dat de gezinsvoogd – voor het eerst – luisterde naar haar kant van het verhaal en dat er samen naar een tussenweg kon worden gezocht.

4. Effectonderzoek

De ontwikkelaar voert geen Nederlands onderzoek aan naar de effectiviteit van de methode.

Dergelijk onderzoek is evenmin gevonden bij de door MOVISIE uitgevoerde literatuursearch (zie 6.1). Indirecte aanwijzingen voor effectiviteit kunnen afgeleid worden uit buitenlandse monitoringgegevens, vooral uit de Verenigde Staten (Lohrbach & Sawyer, 2004). Deze wijzen in de richting van een afname van het aantal kinderen dat uit huis geplaatst wordt. De resultaten uit het buitenland zijn niet zonder meer te kopiëren naar de Nederlandse situatie. Het systeem van kindbescherming in Nederland is niet vergelijkbaar met dat in de Verenigde Staten of de andere landen waar *Signs of Safety* wordt toegepast.

5. Samenvatting werkzame elementen

- Door partnerschap aan te gaan met de betrokkenen, wordt gewerkt aan een veilige (opvoed)situatie voor het kind.
- De methode gaat ervan uit dat de cliënt zelf kan bijdragen aan het oplossen van de mishandelingsituatie en zich dan ook meer gerespecteerd gaat voelen.
- Gerichtheid op de toekomst en op het formuleren van haalbare oplossingen.
- Er wordt inzicht verworven in de eigen doelen, sterke punten, bereidheid, vertrouwen en vermogens van de gezinsleden.
- Via conferenties wordt gebruik gemaakt van aanwezige hulpbronnen in het netwerk.
- Boven schuld verheffen van ouders/verzorgers vermijdt de mogelijke ontkenning van schuld door de ouders en het daaruit voortvloeiende meningsverschil.
- Het betrekken van het kind/de kinderen zorgt voor een completer beeld van de situatie.
- Centraal stellen van de veiligheid van kinderen maakt het traject voor direct betrokkenen acceptabeler en vermindert handelingsverlegenheid van professionals.
- Risicotaxatie via een Beoordeling- en Planningformulier, waardoor goed zicht ontstaat op gegevens die op gevaar en onveiligheid wijzen.
- De veiligheid en de vooruitgang worden aan de hand van schaalvragen zo concreet en gedetailleerd mogelijk in kaart gebracht.
- Het achterhalen van de uitzonderingen op het probleem laat zien dat het probleem niet altijd bestaat en geeft aanwijzingen voor oplossingen.

1. Beschrijving methode

De beschrijving van de methode is gebaseerd op het volgende handboek:

Veilig opgroeien. De oplossingsgerichte aanpak Signs of Safety in jeugdzorg en kinderbescherming, geschreven door Andrew Turnell en Steve Edwards en vertaald door Peter van der Kaaij, met medewerking van Ferko Öry. Uitgegeven in 2009 door Bohn, Stafleu van Loghum in Houten.

1.1 Probleemomschrijving

Signs of Safety is een in Australië ontwikkelde benadering die zich richt op gezinnen waar (vermoedelijk) sprake is van kindermishandeling en onveiligheid. Kindermishandeling als maatschappelijk probleem is in Australië halverwege de jaren tachtig van de vorige eeuw op de kaart gezet. Destijds bestond het idee dat met de juiste aanpak het probleem de wereld uit kon worden geholpen. Ten tijde van het verschijnen van het handboek (in 1999) is duidelijk dat het probleem complexer ligt. Professionals in de jeugdzorg en kinderbescherming zien zich geconfronteerd met een steeds grotere werklast en kindermishandeling lijkt steeds vaker voor te komen. Internationaal gaat de aanpak meer en meer uit van het streven om het gezin bij elkaar te houden. In Australië heeft adoptie als interventie al eerder dan in andere delen van de wereld afgedaan. Door de ervaringen met het uit elkaar halen van Aboriginalgezinnen, verwoord in de traumatische verhalen over de 'stolen generation', is men zich bewust geworden van de problemen op lange termijn wanneer ouders en kinderen definitief gescheiden worden.

Vormen van kindermishandeling

De oplopende werklast is deels een gevolg van de toegenomen aandacht voor kindermishandeling en de bewustwording van verschillende vormen van kindermishandeling. De vier hoofdcategoryën zijn min of meer universeel in de wetgeving over de hele wereld: lichamelijke mishandeling, emotionele mishandeling, seksueel misbruik en verwaarlozing. Deze categoryën worden soms onderverdeeld in subvormen. Er is gebrek aan professionele consensus over de afbakening tussen de vormen van kindermishandeling en over de definitie van de verschillende vormen. Dit kan leiden tot discussies en spanningen tussen hulpverlenende partijen, waardoor het kind tussen wal en schip belandt.

Oorzaken van kindermishandeling

Er bestaat geen consensus onder wetenschappers en professionals over de oorzaken van kindermishandeling. De eerste modellen waren voornamelijk medisch georiënteerd (Kempe et al., 1962) en leggen het probleem bij een vorm van psychopathologie van de ouders. Deze eendimensionale verklaring is verder ontwikkeld tot complexere modellen waarin kindermishandeling wordt gezien als iets dat ontstaat vanuit een samenspel van maatschappelijke, culturele, individuele en gezins- en gemeenschapsfactoren (Gil, 1970;

Garbarino, 1977 in: Turnell, 2009). In de loop der tijd en afhankelijk van de invalshoek zijn steeds één of meerdere aspecten 'in de mode' geweest.

De aanpak van kindermishandeling

De aanpak van kindermishandeling is veelal gericht op behandeling van de misbruikende ouder(s). In de loop der jaren is daarbij steeds meer gestreefd naar het bij elkaar houden van het gezin. De *Signs of Safety* aanpak is ontwikkeld uit onvrede met de bevoogdende werkwijze van jeugdzorg en kinderbescherming en met de gebrekkige resultaten daarvan. In de bevoogdende aanpak is de professional gefocust op de problemen en beschouwt deze zijn eigen ideeën en oplossingen als leidend in de samenwerking. Onwillige cliënten en terugkerende gevaarlijke gezinssituaties leiden tot frustratie en overspannenheid van de professionals die hun inspanningen niet beloond zien. De ontwikkelaars signaleerden een kloof tussen hulpverleners en cliënten. Door het loslaten van de bevoogdende werkwijze, waarbij hulpverleners de verantwoordelijkheid op zich nemen voor het analyseren van het probleem aangaande de kindermishandeling en cliënten alleen als ontvanger van hulp in beeld komen, is getracht deze kloof weg te werken. Onafhankelijk van de oorzaak van het probleem beoogt *Signs of Safety* een partnerschap tussen professional en cliënt tot stand te brengen om van daaruit met de cliënt stappen te zetten om veiligheid voor het kind te creëren.

De documentatie over de methode bevat geen informatie over de omvang, de spreiding en de gevolgen van het probleem. Wij nemen bij het beschrijven van het probleem de informatie uit het handboek van de methode als uitgangspunt. Wanneer u wilt beschikken over meer actuele of gedetailleerde informatie, verwijzen wij u naar het [dossier Kindermishandeling](#) van het Nederlands Jeugd Instituut.

1.2 Doel van de methode

Het doel van *Signs of Safety* is het creëren van een veilige (opvoed)situatie voor het kind door een partnerschap aan te gaan met de ouders, kinderen en een uitgebreid familie- en vriendennetwerk in een situatie waarin kindermishandeling of verwaarlozing wordt vermoed of is aangetoond.

Het tweede doel is professionals in de jeugdzorg en jeugdbescherming een praktische aanpak bieden waarmee zij ouders/verzorgers op een niet-bevoogdende wijze tegemoet kunnen treden en tegelijkertijd de veiligheid van de kinderen centraal kunnen (blijven) stellen.

Naam van de methode

De naam van de methode, *Signs of Safety*, verwijst naar het zoeken naar signalen om de voor de kinderen benodigde veiligheid in de opvoedsituatie te kunnen realiseren. In de Nederlandse titel van het handboek *Veilig opgroeien. De oplossingsgerichte aanpak Signs of Safety in jeugdzorg en kinderbescherming* worden expliciet de werkvelden jeugdzorg en kinderbescherming genoemd. In Australië is het terrein van de jeugdzorg echter anders georganiseerd dan in Nederland. In ons land is het werkkerrein breder, denk bijvoorbeeld aan

het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) en aan voorliggende instellingen als het Algemeen Maatschappelijk Werk, Centrum Jeugd en Gezin, Thuiszorg, de geïndiceerde zorg en ggz-instellingen.

1.3 Doelgroep van de methode

De doelgroep bestaat uit gezinnen waarin fysieke, emotionele en seksuele kindermishandeling of verwaarlozing vermoed wordt of is gesignaleerd.

Het gaat om kinderen en jeugdigen in de leeftijd van 0-18 jaar. Als jeugdigen al cliënt zijn, kan de hulp nog worden voortgezet tot maximaal 23 jaar.

Diversiteit binnen de doelgroep

De *Signs of Safety* benadering is succesvol toegepast in zeer complexe kindermishandelingsituaties. Op basis hiervan concluderen de ontwikkelaars dat *Signs of Safety* in vrijwel alle situaties gebruikt kan worden, op voorwaarde dat de professional is getraind in de aanpak.

Signs of Safety wordt in meerdere landen in de westerse wereld toegepast, zowel bij autochtone als allochtone en vluchtelingengezinnen en ongeacht de sociaaleconomische status. Turnell en Edwards (2009) geven aan dat de aanpak vertrekt vanuit de samenwerking met het gezin/de familie en het grotere netwerk er actief bij betreft. Volgens de ontwikkelaars kan de methode hierdoor ook goed gebruikt worden bij cliënten die uit een 'wij-cultuur' komen, waar meer aandacht is voor het groepsbelang en het zelfbeeld gebaseerd is op de relaties met andere (familie)groepsleden. De methode is ook geschikt voor jonge kinderen. Er zijn hulpmiddelen ontwikkeld om met jonge kinderen in gesprek te gaan en om hen duidelijk te maken welke afspraken in de loop van het proces worden gemaakt.

1.4 Indicaties en contra-indicaties

In de documentatie over de methode worden geen specifieke indicatie- of contra-indicatiecriteria gegeven.

1.5 Aanpak

Signs of Safety is een oplossingsgerichte aanpak waarin de samenwerking met het gezin centraal staat en professional en gezin specifieke wederzijdse doelen formuleren. Dit betekent

dat de professional ervan uitgaat dat de cliënt zelf kan bijdragen aan het oplossen van de mishandelingsituatie en zich daardoor meer gerespecteerd gaat voelen.

Praktijkelementen

Het Signs of Safety model bevat de volgende zes praktijkelementen die samen een leidraad voor de professional vormen om de capaciteiten van een gezin beter uit te laten komen, te versterken en te beoordelen.

1. *Opstelling ten opzichte van het probleem, het oplossen en de hulpverlenende instantie*
Het is belangrijk dat de professional van elk gezinslid weet wat zijn of haar opstelling ten opzichte van de (vermeende) mishandeling én ten opzichte van de professional en de hulpverlenende instantie is. Het begrip opstelling verwijst naar de waarden en betekenissen die iemand aan een probleemsценario toekent. Het kennen van de opstelling helpt de professional om te reageren en uitvoerbare plannen te ontwikkelen.
2. *Uitzonderingen op mishandeling en/of verwaarlozing*
Het achterhalen van uitzonderingen op het probleem geeft de professional en het gezin hoop, omdat het laat zien dat het probleem niet altijd bestaat. Uitzonderingen kunnen ook een aanwijzing voor oplossingen bieden. Het ontbreken van uitzonderingen geeft informatie over de ernst van de situatie.
3. *De sterke punten en hulpbronnen van het gezin in kaart brengen*
Door de sterke punten en hulpbronnen te benoemen en te belichten, kan worden voorkomen dat iedereen die bij het probleem betrokken is overweldigd en ontmoedigd wordt. Het zoeken naar sterke punten en hulpbronnen maakt het mogelijk dat oplossingen worden gevonden die ouders en het netwerk zelf aandragen.
4. *Concentreren op de doelen*
Het gaat hier om helder krijgen van de doelen van het gezin om de veiligheid van het kind en hun leven in algemene zin te verbeteren. Deze worden afgezet tegen de door de hulpverlenende instantie geformuleerde eisen van wat minimaal noodzakelijk is (de bodemeisen). Als het even kan worden de ideeën en doelen van het gezin als uitgangspunt gebruikt. Wanneer het gezin geen constructieve doelen kan aandragen, neemt het gevaar voor het kind waarschijnlijk toe.
5. *Veiligheid en vooruitgang meten*
Tijdens het proces wordt voortdurend aan gezinsleden gevraagd hoe zij de veiligheid en de vooruitgang ervaren en de uitkomsten worden vergeleken met het oordeel van de professional. De gebruikte schaalvragen, waarbij betrokkenen (inclusief professionals) op een schaal van 1-10 aangeven hoe zij de situatie inschatten, zijn waardevol om zo concreet en gedetailleerd mogelijk veiligheid en vooruitgang te meten, om kleine stappen te benoemen en op basis van de uitkomsten mogelijkheden en acties te formuleren.
6. *Bereidheid, vertrouwen en vermogen*
Alvorens te proberen om plannen uit te voeren, is het belangrijk de bereidheid, het vertrouwen en het vermogen van de gezinsleden te bepalen.

Turnell en Edwards geven voor elke fase voorbeelden van vragen die de professional kan stellen. Ze beschrijven uitgebreid casussen om de fases en de mogelijke opstelling van de professional te verduidelijken.

Partnerschap

Het begrip partnerschap staat centraal in de benadering. De ontwikkelaars zochten naar een benadering die de ouders/opvoeders serieus neemt en waarbij professionals op zoek gaan naar de sterke, succesvolle elementen in de opvoedsituatie die aanknopingspunten voor verandering bieden.

Signs of Safety maakt gebruik van de sterke kanten van de ouders (eigen kracht) en van de aanwezige hulpbronnen (netwerk). Voor de motivatie en medewerking van de ouders en andere familieleden worden conferenties ingezet. *Family Group conferences* vormen een inspiratiebron hiervoor.

Het partnerschap met de ouders is een middel om het doel, een veilige opvoedsituatie, te bereiken. Dit betekent dat professionals een inschatting moeten kunnen maken van de bestaande en potentiële veiligheidssituatie. De ontwikkelaars hebben voor integratie van de beoordeling van veiligheid en gevaar gebruik gemaakt van bestaande kennis van risico-evaluatie (zie 2.2).

De ontwikkelaars zien *Signs of Safety* als een *benadering*. Zij geven hiermee aan dat het geen recept is dat uit de kast kan worden gehaald. De aanpak biedt een structuur of kader om de kennis van het gezin en van de professional beter met elkaar te integreren, vanaf de *intake* tot aan het sluiten van het dossier. *Signs of Safety* biedt een visie, praktische aanknopingspunten, een leidraad en informatie aan professionals om zelf met deze benadering aan de slag te kunnen.

Elementen in de benadering

Behalve bovengenoemd partnerschap is er nog een aantal essentiële elementen die steeds terugkeren in de aanpak. Eén van die elementen is motivatie. De motivatie van de cliënt wordt in *Signs of Safety*, net als in kortdurende therapie, gekoppeld aan de aard van diens relatie met de professional en niet gezien als een eigenschap van de cliënt. Het probleem van de motivatie wordt aangepakt door aandacht te besteden aan wat gezinsleden motiveert; wat brengt hen in beweging, wie wil wat bereiken? Een aan de kortdurende therapie ontleend middel dat gebruikt kan worden om de sterke kanten en hulpbronnen van het gezin naar boven te halen, is vragen naar de uitzonderingssituatie: wat deed u in een vergelijkbare situatie waarin u uw zoon niet sloeg? Wat maakte dat het u toen lukte om op een andere manier te reageren? Hoe zou dat kunnen helpen? Het doel hiervan is kennis verzamelen die aanknopingspunten biedt voor vergroting van de veiligheid.

Het verzamelen van detailinformatie is een ander belangrijk element: wie was aanwezig, wat was de aanleiding, wat gebeurde er precies en in welke volgorde, wat is er na de mishandeling gebeurd, wanneer.

Tot slot zijn de persoonlijke competenties van de professional en het persoonlijk contact tussen professional en cliënt het meest doorslaggevend. Turnell & Edwards zien het gesprek zelf als een primaire interventie, waarmee zij bedoelen dat de manier van vragen stellen, het soort vragen, het geven van complimenten enzovoort belangrijk zijn, omdat de relatie tussen professional en gezin het voornaamste middel tot verandering is.

Risico's inschatten en een veiligheidsplan maken

Een belangrijk hulpmiddel om een risicotaxatie (een *assessment*) te maken, is het Beoordeling- en Planningformulier (zie 1.6) dat samen met betrokkenen wordt ingevuld. In de kern gaat het om inventariseren van gegevens die hetzij op gevaar, hetzij op veiligheid wijzen. De doelen van de instelling en die van het gezin worden afzonderlijk opgenomen. Op basis van de gegevens worden directe – op korte termijn haalbare – doelen en bodemeisen geformuleerd.

Samen met de betrokkenen wordt een controleerbaar plan van aanpak – het veiligheidsplan – opgesteld waarin SMART-geformuleerde afspraken staan. De professional ziet er nauwlettend op toe dat hierin gemaakte afspraken worden nageleefd. Op evaluatiemomenten wordt bekeken of het veiligheidsplan bijgesteld moet of kan worden. Er wordt besproken of de afspraken voldoende veiligheid creëren of dat deze bijgesteld moeten worden. Daarnaast wordt bekeken of overgegaan kan worden naar de volgende stap. Het netwerk krijgt een steeds grotere taak in het controleren of gemaakte afspraken nagekomen worden.

De conferentie heeft in de loop der jaren een steeds belangrijker plaats in de aanpak gekregen. Betrokkenen geven hun oordeel op de situatie en brengen mogelijke oplossingsrichtingen in. In het veiligheidsplan hebben zij een taak om de veiligheid van het gezin te waarborgen.

Duur van de aanpak

Er is geen vaste termijn voor de *Signs of Safety* aanpak. Er is een aantal bijeenkomsten nodig om de informatie te verzamelen en het veiligheidsplan op te stellen. Vervolgens ziet de professional toe op naleving hiervan. In onderhandeling met het gezin is bepaald wat er tot in concrete details moet gebeuren om vast te kunnen stellen dat het voor het kind veilig genoeg is om een zaak af te kunnen sluiten. De instantie voor jeugdzorg of kindbescherming neemt de uiteindelijke beslissing.

Basishouding professional

De professional neemt bij *Signs of Safety* een centrale rol in. Turnell & Edwards gaan daarom uitvoerig in op de rol van de professional en geven een aantal praktische uitgangspunten voor diens basishouding. Deze uitgangspunten moeten gezien worden als streefdoelen: professionals moeten voortdurend proberen ze in praktijk te brengen, maar kunnen – en hoeven – er niet van uit te gaan dat dit altijd zal lukken.

1. Respecteer de cliënt als iemand die het waard is om mee te werken.
2. Werk samen met de persoon, niet met het misbruik.
3. Besef dat samenwerken ook mogelijk is wanneer dwang is vereist.
4. Erken dat in elk gezin signalen van veiligheid aanwezig zijn.
5. Blijf veiligheid centraal stellen.
6. Ga na wat de cliënt wil.
7. Zoek altijd naar details.
8. Concentreer je op het tot stand brengen van kleine veranderingen.
9. Verwar de details van de zaak niet met een oordeel. Schort een oordeel op totdat zoveel mogelijk informatie is verzameld. Ieder kijkt vanuit een ander perspectief, geeft andere details en hiermee een ander oordeel.
10. Bied keuzemogelijkheden.

11. Behandel het gesprek als een platform voor verandering.
12. Behandel deze praktische uitgangspunten als streefdoelen, niet als aannames.

1.6 Materiaal

Het handboek

Veilig opgroeien. De oplossingsgerichte aanpak Signs of Safety in jeugdzorg en kinderbescherming, geschreven door Andrew Turnell en Steve Edwards. In 2009 uitgegeven door Bohn, Stafleu van Loghum in Houten. De oorspronkelijke Engelse uitgave verscheen in 1999 onder de titel *Signs of Safety*.

De eerste helft van het handboek gaat uitgebreid in op de praktische uitgangspunten voor het opbouwen van een samenwerkingsrelatie en de zes praktischelementen van de leidraad. In de tweede helft beschrijven de auteurs hoe de benadering kan worden toegepast in de fasen van *intake*, onderzoek, beoordeling, *case planning* en afsluiting van het dossier. Dit gebeurt aan de hand van één concrete casus. Door het hele handboek heen staan veel praktijkvoorbeelden die de aanpak illustreren en toelichten.

Beoordelings- en planningsformulier

Om professionals te ondersteunen in het maken van een beoordeling van de situatie vanuit de veiligheid van het kind, is er een beoordelingsformulier, *Signs of Safety Assessment en Planning Framework* ofwel het Beoordeling- en planningsformulier. Hierop benoemt de professional de volgende aspecten.

1. Alle aspecten die wijzen op mishandeling, inclusief de signalen die kunnen wijzen op gevaar in de toekomst en complicerende factoren.
2. De aspecten die duiden op veiligheid, zoals uitzonderingen op de situatie, sterke kanten van de betrokkenen en hulpbronnen.
3. Veiligheidsschaal op een continuüm tussen gevaar en veiligheid van 0-10, waarop de aspecten met behulp van scorevragen door professional en betrokkenen worden geplaatst.
4. De doelen van de instelling en de doelen van het gezin, met daarbij de kortetermijndoelen of bodemeisen van de instelling (wat kan en moet in de nabije toekomst bereikt worden).

Het formulier geeft belangrijke informatie die de professional kan gebruiken om met de betrokkenen in onderhandeling te gaan. Het invullen is geen doel op zich.

Trainings- en beeldmateriaal

Op de (Engelstalige) website van de ontwikkelaar, www.signsofsafety.net, staan materialen die in de loop der tijd ontwikkeld zijn. Het gaat om trainingsmaterialen (dvd's) met presentaties van Turnell en bijvoorbeeld beeldmateriaal van sessies en hulpmiddelen (dvd en werkboek) om met kinderen in gesprek te gaan.

Words and Pictures zijn tekeningen met een verhaal dat samen met ouders en zo nodig andere betrokkenen gemaakt wordt, om aan kinderen te kunnen vertellen wat er gebeurd is en welke veiligheidsafspraken er gemaakt zijn. Om met kinderen in gesprek te komen, wordt vaak

gebruik gemaakt van de *Drie Huizen-methode*. Kinderen tekenen het huis van de zorgen, het huis van de leuke dingen en het droomhuis. Hier komen de drie kolommen (zorgen, wat gaat goed, wat moet er gebeuren) van het Beoordeling- en planningformulier dat met de volwassenen gebruikt wordt in terug. De dvd *Words and Pictures* is te bestellen via de website van de ontwikkelaar.

Sonja Parker, een Australische hulpverlener, adviseur en trainer die al jaren werkt met de Signs of Safety benadering, heeft meer materialen ontwikkeld, zoals de Family Safety Circle en het Safety House. Deze zijn te vinden op www.aspirationsconsultancy.com.

1.7 Benodigde competenties van de professional

De Signs of Safety benadering kan worden toegepast door professionals die getraind zijn in de benadering. De benadering gaat uit van een niet-bevoogdende aanpak van de professional.

De professional heeft de volgende vaardigheden nodig.

- Complexe problematiek in de taal van de betrokkenen helder uiteen kunnen zetten.
- Fijngevoelige wijze van optreden.
- Mogelijke risico's weten in te schatten.
- Acties durven ondernemen om de veiligheid van het kind te waarborgen.
- Tegelijkertijd verder werken aan de samenwerking met de gezinsleden.
- Omgaan met wettelijke bevoegdheden.
- Expertise gebruiken om vragen te stellen.
- Houding van niet weten, dat wil zeggen onbevooroordeeld zoveel mogelijk informatie vergaren.

Training en ondersteuning

Het is van essentieel belang dat professionals goed getraind worden in de aanpak, houding en gesprekstechnieken en voortdurend met elkaar in gesprek blijven over de (resultaten van de) aanpak. Via internet zijn er verschillende meerdaagse basistrainingen en verdiepingstrainingen in Nederland te vinden. Informatie over trainingsmogelijkheden kan ook opgevraagd worden via de contactpersonen. Turnell vermeldt op zijn site twee trainingsbureaus in Nederland: www.signsofsafety.nl (Petra Rozeboom en Margreet Timmer) en TheMa, www.themaveiligheid.nl (Theo Klooster en Marieke Vogel).

Structurele supervisie of intervisie is onontbeerlijk voor de professional zodat deze zijn of haar aanpak van een casus kan bespreken (zie ook 2.2). *Signs of Safety* steunt in belangrijke mate op de inzichten, beroepshouding en gespreksvaardigheden van de professional en de aanpak biedt geen blauwdruk. Van belang is dat de supervisie oplossingsgericht is en het doordenken van de situatie aan de professional zelf overlaat.

Turnell gebruikt de term *practice leadership* om aan te geven dat begeleiders van de professional op eenzelfde manier moeten werken en (bege)leiding geven als van de

professional in de gezinsituatie wordt verwacht. Bijvoorbeeld door het stellen van de juiste vragen de professional zelf mogelijke antwoorden laten bedenken, gebruik maken van *best practices* (in plaats van inzoomen op problemen) om oplossingsrichtingen naar boven te halen.

1.8 Overige randvoorwaarden

Kwaliteitsbewaking

Signs of Safety werkt niet met officiële licenties. Iedereen mag het boek lezen en elementen uit de benadering toepassen. De benadering blijft zich ontwikkelen op basis van de kennis en ervaring van beroepskrachten die ermee werken. Het principe luidt: 'kennis delen is kennis vermenigvuldigen'. Een deel van de interne kwaliteitsontwikkeling komt voort uit het houden van *good practice* gesprekken met hulpverleners en gezinnen. Dat wil zeggen dat op basis van gesprekken met hulpverleners en gezinnen expliciet naar goede voorbeelden wordt gezocht die materiaal kunnen leveren voor verdere verbetering en invulling van de aanpak.

Een risico van de open benadering van *Signs of Safety* is dat er grote verschillen in kwaliteit ontstaan en dat het zicht verloren gaat op wat onder de vlag 'Signs of Safety' wordt aangeboden aan training en toepassing. Om dit risico tegen te gaan, ontwikkelt Turnell in elk land samenwerking met een organisatie. Voor Nederland is Adri Van Montfoort in samenwerking met Bureau Jeugdzorg Drenthe en Bureau Jeugdzorg Zeeland (zie 1.10 voor contactgegevens) de samenwerkingspartner van Turnell voor de implementatie en verdere ontwikkeling van *Signs of Safety*.

Kosten van de interventie

Over de kosten van de interventie zijn geen gegevens bekend.

1.9 Overeenkomsten en verschillen met andere interventies

Deltamethode

De *Deltamethode* wordt door de Jeugdbescherming ingezet voor alle kinderen voor wie een ondertoezichtstelling (OTS) is uitgesproken en is bedoeld voor het veiligstellen van de ontwikkeling van het kind. De kern van de werkwijze is het *Vierstappenmodel*. Dit model helpt gezinsvoogden om de ontwikkelingsbedreiging op te heffen door samen met het gezin concrete werkdoelen op te stellen. De vier stappen zijn:

1. het formuleren van zorgpunten en sterke punten
2. het vertalen van zorgpunten in bedreigingen van de ontwikkeling van het kind
3. het benoemen van gewenste ontwikkelingsuitkomsten
4. het formuleren van een actieagenda (handelingsplan, SMART geformuleerd).

Van Montfoort, één van de grondleggers van de Deltamethode, ziet in *Signs of Safety* een

aanvulling op de Deltamethode. De Deltamethode is evenals *Signs of Safety* gebaseerd op de oplossingsgerichte benadering, op het achterhalen van de in het gezin aanwezige competenties en op het gemeenschappelijk formuleren van werkdoelen. Het denken van Turnell is gebruikt bij de ontwikkeling van de Deltamethode. In Nederland gebruikt een aantal instellingen in de jeugdzorg en de kindbescherming *Signs of Safety* als aanvulling op de Deltamethode of zij proberen beide te integreren. Voor meer informatie zie www.nji.nl en www.vanmontfoort.nl. De Deltamethode is dus aanvullend en als zodanig niet vergelijkbaar genoeg om onderzoek naar deze methode mee te nemen als indirect bewijs voor *Signs of Safety*.

1.10 Contactgegevens ontwikkelaar

Andrew Turnell
7 Kooyong Road, Riverdale 6103, Perth, Western Australia
Post Office Box 56
Burswood 6100, W.A.
Australia
aturnell@signsofsafety.net
www.signsofsafety.net

Contact in Nederland:

Bureau Jeugdzorg Drenthe
Postbus 263
9400 AG Assen
www.bjzdrenthe.nl

Contactpersonen

Joke Wiggerink en Margreet Timmer
0592 383 700
joke.wiggerink@bjzdrenthe.nl; margreet.timmer@bjzdrenthe.nl

Van Montfoort/Collegio
Houttuinlaan 4
3447 GM Woerden
0348 481 200
info@vanmontfoort.nl
www.vanmontfoort.nl

2. Onderbouwing

2.1 De ontwikkelgeschiedenis van de methode

Australië

Signs of Safety is vanuit de praktijk ontwikkeld door Andrew Turnell en Steve Edwards in samenwerking met een groep professionals. In eerste instantie was er sprake van een informele samenwerking in de klinische setting van Parent-Teen Link in Perth (Australië), een nieuwe dienst van Centrecare Marriage and Family Service (een hulpverlenings- en welzijnsorganisatie). De medewerkers van Parent Teen Link boden hulp aan gezinnen met problematische tieners. Vervolgens is in 1993/1994 de aanpak systematischer projectmatig aangepakt met jeugdprofessionals in een plattelandsgregio in West-Australië en is ondersteunend literatuuronderzoek uitgevoerd. De uitdaging die de ontwikkelaars zagen, lag erin een manier te vinden die de ernst van de (vermoede) kindermishandeling aan de orde stelt en tegelijkertijd de mogelijkheid om samen te werken met het gezin maximaliseert (Turnell & Edwards, 2009). Het proces van totstandkoming van *Signs of Safety* is uitgebreid beschreven door Edwards & Turnell (in: Edwards et al., 1995).

Sinds het eerste project is de *Signs of Safety* benadering via een proces van samenwerking en nieuwe halfjaarlijkse projecten met jeugdprofessionals in West-Australië steeds verder ontwikkeld. Nieuwe inzichten, die in herziene werkboeken zijn verwerkt, betreffen de grotere inzet van conferenties en verwerking van uitgebreide en op de werkelijkheid gebaseerde cases. Ook de trainingen zijn verfijnd en maken meer gebruik van kennis en ervaringen van de professionals. De ontwikkeling van de benadering is versneld en versterkt door samenwerking met instanties en professionals in andere delen van de wereld.

De traditie van kortdurende therapie (*brief therapy*) is in belangrijke mate van invloed geweest op de ontwikkeling van *Signs of Safety*. Vanaf 1989 hebben professionals in Perth, West-Australië, waaronder één van de ontwikkelaars, kortdurende therapie in de kindbeschermering ingezet in situaties waarin ouders en tieners met elkaar in conflict waren. Dit was mede ingegeven door het feit dat een gering aantal professionals een groot aantal gezinnen in behandeling kreeg. Kortdurende therapie is een kortdurende vorm van psychotherapie waarin de nadruk ligt op het bouwen van oplossingen in tegenstelling tot het oplossen van problemen en waarbij inzicht in de ontstaansgeschiedenis van het probleem niet (altijd) nodig is.

Resoluut oplossingsgerichte benadering voor ontkennende ouders

Onder de naam *Als er 'niets aan de hand' is: een oplossingsgerichte methode bij ontkenning van kindermishandeling* is er in 2010 een tweede handboek van Andrew Turnell verschenen, ditmaal in samenwerking met Susie Essex (oorspronkelijke titel *Working with 'denied' child abuse: the resolutions approach* (2006)). Susie Essex is de grondlegger van de Resoluut Oplossingsgerichte Benadering' (*Resolutions Approach*). Deze benadering is met het boek *Working with 'denied' child abuse* geïncorporeerd in *Signs of Safety*. Het model Resoluut oplossingsgerichte Benadering is bedoeld voor een specifieke doelgroep. Het gaat om gezinnen die zich willen herenigen terwijl er sprake is van beschuldigingen of bewijzen van ernstig

misbruik, waarbij de ouders of verzorgers ontkennen dat zij voor het misbruik verantwoordelijk zijn. Essentieel in de aanpak is het 'boven verdenking stellen' van de ouders waardoor het mogelijk wordt om gezamenlijk te werken aan (de uitvoering van) een plan dat veiligheid voor de kinderen biedt.

Nederland

De aanpak is door Ferko Öry van TNO in samenwerking met professionals uit het werkveld naar Nederland gehaald, omdat de oplossingsgerichte aanpak aansluit bij de oorspronkelijke uitgangspunten van de jeugdhulpverlening, te weten respect voor de cliënt (de ouders), gebruik maken van diens kracht en het creëren van een veilige omgeving voor kinderen.

De methode is in Nederland voor het eerst toegepast door Bureau Jeugdzorg Drenthe en vervolgens door Bureau Jeugdzorg Zeeland. BJZ Drenthe heeft zogenaamde *High Risk Teams* gevormd met in *Signs of Safety* getrainde medewerkers, die ingezet worden in 'zware' gevallen. Deze High Risk medewerkers dragen er aan bij dat de benaderingswijze verder in de instelling wordt geïmplementeerd. In 2010 is BJZ Drenthe gestart met het trainen van alle medewerkers in de organisatie, waardoor *Signs of Safety* breder toegepast kan worden en de benaderingswijze een basisattitude voor alle medewerkers wordt.

Vanaf 2008 is *Signs of Safety* stapsgewijs ingezet als werkwijze van de AMK in Zeeland. Projectmatig wordt *Signs of Safety* breed uitgezet in de Zeeuwse jeugdzorg en het voorliggende veld (AMW, CJG, Thuiszorg), in samenhang met *Signs of Well Being* dat is gericht op opvoedingsondersteuning, en met *Familieontmoetingen*. Er is een website opgezet voor de betrokken professionals/verwijzers in Zeeland met informatie over *Signs of Safety* en het implementatietraject. Voor meer informatie: zie www.signsofsafetyzeeland.nl.

Adviesbureau Van Montfoort heeft samen met de twee bovengenoemde Bureaus Jeugdzorg en in nauwe samenwerking met Turnell het initiatief genomen om de Signs of Safety aanpak in Nederland breder te implementeren (zie verder onder 1.8). Op verschillende plaatsen in Nederland bieden personen die zelf zijn getraind door Turnell en vaak ook in de praktijk met de aanpak werken, trainingen *Signs of Safety* aan.

De *Resoluut Oplossingsgerichte Benadering* wordt in Nederland onder meer toegepast door Bureau Jeugdzorg Drenthe, Bureau Jeugdzorg Zeeland en het Centrum voor Forensische Psychiatrie De Waag.

Opgemerkt moet worden dat de jeugdhulpverlening in Australië anders is georganiseerd dan in Nederland. In ons land zijn bijvoorbeeld veel meer organisaties betrokken bij de bescherming van kinderen, die ieder een eigen verantwoordelijkheid hebben. Dit vergt extra aandacht bij de implementatie van het model. Het handboek is niet aangepast aan de Nederlandse situatie. *Signs of Safety* is geen afgerond product, zo benadrukken de ontwikkelaars, maar voortdurend in ontwikkeling.

2.2 Onderbouwing van de probleemanalyse, doel, doelgroep en aanpak

De belangrijkste leidraad voor *Signs of Safety* ligt in het aangaan van een partnerschap met de betrokkenen, inclusief de misbruikende ouder(s). Om dit tot stand te brengen en tegelijkertijd de veiligheid voor het kind (het uiteindelijke doel van *Signs of Safety*) te garanderen maakt de benadering gebruik van technieken die zijn ontleend aan de oplossingsgerichte kortdurende therapie, aan conferenties en aan risicotaxaties. Supervisie is van essentieel belang voor de deskundigheidsbevordering van professionals.

Partnerschap

Turnell en Edwards zijn ervan overtuigd dat er meer samenwerking en vertrouwen wordt gecreëerd als de professional open staat voor de zienswijze van de ouders en inzet op samenwerking. Ze zijn daarin beïnvloed door het werk van MacKinnon (1998 in: Turnell, 2009) en McCallum (1992 en 1995 in: Turnell, 2009). De eerste heeft onderzoek gedaan naar een oplossingsgerichte behandelingsaanpak onder jeugdzorgcliënten. McCallum heeft een studie uitgevoerd naar de inzet van participatiemodellen in interventies die op last van de rechter plaatsvinden. Beiden hebben als resultaat van hun onderzoek een methode voor praktische samenwerking bij *casework* ontwikkeld.

Een onderzoek van het Department of Health in Groot-Brittannië (1995 in: *The Signs of safety*, 2002), getiteld *Child Protection; Messages for Research* heeft het denken van de ontwikkelaars eveneens sterk beïnvloed. Hierin wordt een samenvatting gegeven van 20 grote onderzoeksprojecten naar kindermishandeling en kinderbescherming, waaronder zes studies die direct onderzoek hebben gedaan binnen de groep van cliënten. De belangrijkste conclusie die de auteurs uit de 20 onderzoeken trekken, is dat de ideeën over wat goed is voor kinderen die bescherming nodig hebben deels sociaal geconstrueerd zijn en door de tijd heen veranderen. De tendens gaat nu meer richting samenwerking met de ouders en andere betrokkenen.

Anders dan de auteurs van deze studie zien Turnell en Edwards partnerschap echter niet in termen van 'gelijkheid of bijna gelijkheid' van de partners (1995, in: *The Signs of safety*, 2002, workshop). Deze beschrijving van partnerschap correspondeert niet met hun ervaringen binnen het werk van de kinderbescherming, waar professionals over wettelijke bevoegdheden beschikken om kinderen uit huis te plaatsen en andere maatregelen te nemen. Turnell gebruikt de concepten *rigourness* (gestrengheid) en *skill-ful use of authority* om aan te geven dat professionals hun bevoegdheden juist moeten gebruiken indien dit voor de veiligheid van de kinderen noodzakelijk is. En wel op een zodanige wijze dat hun acties voor de betrokkenen, in eerste instantie de ouders, begrijpelijk zijn en zonder daarmee de mogelijkheden voor verbetering van de veiligheidssituatie af te sluiten.

In een recente publicatie (2010) haalt Turnell een Brits onderzoek (Gardner, 2008 in Turnell, 2010) aan waarbij door middel van een open vragenlijst 100 professionals werkzaam in de kinderbescherming zijn bevroegd over hun ervaringen met de aanpak van verwaarlozing (*neglect*) van kinderen. De studie identificeerde het probleem dat door de recente nadruk op de eigen-kracht-benadering en het aanboren van oplossingspotentieel bij cliënten professionals ontmoedigd werden om hun professionele oordeel te geven over de zwakheden van hun cliënten. Daardoor lieten ze soms zelfs kinderen in gevaarlijke situaties achter. *De Signs of*

Safety benadering kwam uit deze studie naar voren als de enige bekende benadering die tegelijkertijd transparantie, concrete handvatten voor het aangaan van de samenwerking en *tools* voor in kaart brengen van gedetailleerde informatie biedt, maar ook de noodzakelijke gestrengheid (*rigourness*) om veiligheid te waarborgen (Turnell, 2010).

Oplossingsgerichte kortdurende therapie (*brief solution focused therapy*)

Turnell en Edwards zochten naar een manier om tot een constructieve samenwerking te komen tussen gezin en professional, die zou leiden tot een doelgerichte aanpak waar het gezin aan meewerkt. Zij maakten daarvoor gebruik van de oplossingsgerichte kortdurende therapie (De Shazer et al., 1986 en Berg, 1994 in: Turnell, 2009). Oplossingsgerichte kortdurende therapie gaat ervan uit dat er minder aandacht voor (de oorzaken van) het probleem moet zijn en juist meer voor datgene wat eerder wel heeft gewerkt (uitzonderingen) en de veranderingen die mogelijk zijn. De oplossingsgerichte kortdurende benadering sloot aan bij de ontwikkelingen in de jaren negentig, waarbij professionals uitgaan van de sterke punten van de cliënt, en is uitgegroeid tot een veel gebruikte therapeutische benadering.

In de aanpak van Turnell en Edwards worden professionals gestimuleerd om situaties onbevooroordeeld te benaderen. Dit gebeurt door vanaf de start te streven naar evenwichtige, feitelijke en gedetailleerde informatieverzameling en -ordering. Bekende technieken uit oplossingsgericht werken worden hiervoor toegepast: zoeken naar uitzonderingen op het probleem, stellen van perspectiefvragen. De 'wondervraag' ("Stel dat er vannacht, terwijl u slaapt, een wonder gebeurt. Zonder dat u het weet zijn uw problemen opgelost. Waaraan zou u dat in de ochtend merken?") helpt bij het formuleren van doelen. Schaalvragen (situaties worden beoordeeld op een schaal van 0 tot 10) brengt ieders inschatting van een specifieke situatie in beeld en zijn een goed beginpunt voor verder gesprek.

(Familie)conferenties

De conferenties zijn inmiddels een structureel element geworden in de Signs of Safety-benadering. De conferenties zijn gebaseerd op de succesvolle ervaringen met family group conferencing. Deze kennen hun oorsprong in de Children, Young Persons and Their Families Act of 1989 in Nieuw Zeeland en worden inmiddels in veel landen toegepast. In Nederland staat deze methode bekend onder de naam Eigen Kracht conferentie.

De samenwerking met Ted Keys van het State Office for Services to Children and Families (Oregon) die het model voor familieconferenties in de jeugdhulpverlening heeft geïntroduceerd, leidde tot een versterking van deze zienswijze in de Signs of Safety-aanpak. In de Verenigde Staten, waar Signs of Safety in een aantal regio's wordt toegepast, en bij de Bureaus Jeugdzorg in Drenthe en Zeeland vormen de conferenties een essentieel onderdeel van de aanpak.

De familieconferentie zoals die wordt toegepast in Signs of Safety is evenwel niet te verwarren met de oorspronkelijke Eigen Kracht conferentie. De familieconferentie wordt geïnitieerd en geleid door de professional, en ook professionals uit het netwerk van het gezin (denk aan onderwijzers, maatschappelijke werkers of politie) kunnen deel uit maken van deze conferentie. De Eigen Kracht conferentie daarentegen legt het eigenaarschap van het probleem en de oplossing bij het gezin en haar sociale omgeving. Dit wordt bereikt door de voorbereiding en organisatie van de conferentie in handen te leggen van een onafhankelijk coördinator (geen

belangen in de uitkomst van het plan) en door het geaccepteerde plan van de familiegroep leidend te maken.

Risicotaxatie en veiligheid

De inzichten van professionals die goed thuis zijn in de traditionele risico-evaluatie, bedoeld om schade en gevaar te beoordelen, zijn voor Turnell en Edwards van cruciaal belang geweest om de beoordeling van veiligheid en gevaar goed te kunnen integreren in de aanpak van *Signs of Safety*. In hun handboek verwijzen zij vooral naar Julie Boffa en Craig Smith (Turnell & Edwards, 2009). De professional maakt zowel de gevaren als de veiligheidsmaatregelen concreet en SMART. Dit gebeurt aan de hand van het Beoordeling- en Planningformulier. De afspraken die op basis hiervan worden gemaakt zijn concreet en gedetailleerd en worden met de betrokkenen doorgenomen tot zij precies begrijpen waar het om gaat.

Supervisie en intervisie

Supervisie en intervisie zijn centrale beginselen van *Signs of Safety* en zijn in andere – Angelsaksische – landen een veel vanzelfsprekender onderdeel van de werkwijze in de kindbescherming dan in Nederland. Turnell benadrukt het belang van het leren door middel van het koppelen van bestaande goede praktijken (*good practices*) aan gevraagde nieuwe vaardigheden in plaats van het leren door problemen centraal te stellen. Het presenteren van de aanpak dient uit te gaan van een partnerschap tussen professionals en docent en tussen professionals onderling (Turnell, 2009). Het is van belang om een cultuur te creëren waarin mensen van elkaar leren door de nadruk te leggen op *good practices* (wat werkt) in plaats van op vastgelopen zaken.

In latere publicaties gaat Turnell nader in op de noodzaak om de aanpak van een casus altijd met een *practice leader* te bespreken. Dit geldt ook voor ervaren professionals (Turnell 2008, 2010). Van belang is dat de supervisie oplossingsgericht is en dat de supervisor door het stellen van de juiste vragen de professional zelf laat ontdekken waar de oplossingsrichtingen liggen. Het hele team kijkt en leert mee. In de bespreking van casussen wordt veelvuldig gebruik gemaakt van filmopnames.

3. Onderzoek naar praktijkervaringen

3.1 Uitvoerende organisaties

Binnen Nederland

In 2006 was Bureau Jeugdzorg Drenthe de eerste die in Nederland met de *Signs of Safety* aanpak werkte, even later gevolgd door Bureau Jeugdzorg Zeeland. Sindsdien is het aantal instellingen in Nederland dat in de één of andere vorm werkt met *Signs of Safety* snel gegroeid. In een aantal regio's gebruiken medewerkers van het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK), Bureau Jeugdzorg en Raad voor de kinderbescherming de aanpak, al dan niet in combinatie met andere methoden. Daarnaast wordt *Signs of Safety* gebruikt binnen diverse ggz-instellingen en binnen een aantal instellingen voor geïndiceerde jeugdzorg.

Zo implementeert Cardea Jeugdzorg (Zuid-Holland) de methode in de ambulante crisishulpverlening en gezinsbegeleiding. Onder de naam *Veilig Sterk en Verder* (VSV) biedt het Centrum voor Forensische Psychiatrie De Waag een integrale benadering voor het hele gezin, waarbij *Signs of Safety* wordt ingezet in de eerste fase ("Veilig") waarin gedurende drie maanden intensieve gezins- en netwerkgesprekken plaatsvinden. Ook de provincie Overijssel is gestart met een project waarin wordt bekeken hoe beproefde aanpakken als de Deltamethode, de Eigen Krachtconferentie en Signs of Safety elkaar kunnen aanvullen en versterken. In 2010 is de provincie Utrecht gestart met een *pilot* waarin medewerkers van BJZ Utrecht en aantal zorginstellingen worden getraind in *Signs of Safety*.

Het Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld (ASHG) Groningen heeft in zijn aanpak van ouderenmishandeling de uitgangspunten van *Signs of Safety* geïntegreerd, te weten de samenwerking met alle betrokkenen, uitgaan van krachten en bronnen die bij de betrokkenen aanwezig zijn en het opstellen van een veiligheidsplan (Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld, 2010).

Internationaal

Signs of Safety wordt in delen van Australië, de Verenigde Staten, Canada, Groot-Brittannië, Frankrijk, Finland, Zweden, Denemarken, Nieuw-Zeeland en Japan toegepast in de jeugdzorg en/of jeugdbescherming. Informatie over de instellingen en regio's is te vinden op de website van de ontwikkelaar www.signsofsafety.net.

Er is geen evaluatieonderzoek naar de toepassing van *Signs of Safety* in Nederland bekend. Wel geven de volgende publicaties zicht op enkele praktijkervaringen van de professional en de cliënt/burger.

1. In april 2009 heeft Bureau Jeugdzorg Drenthe een themanummer van haar opiniemagazine *Breedbeeld* gewijd aan *Signs of Safety*. Hierin staan praktijkervaringen van zes

medewerkers van High Risk Teams die werken met de benadering, een deskundige en het relaas van twee cliënten over hun ervaringen.

2. Catelijne Sillevius, orthopedagoge en verbonden aan Cardea Jeugdzorg, vertelt in *Signs of Safety: een reis op weg naar veiligheid in het gezin* over haar praktijkervaringen met de oplossingsgerichte werkwijze. Gepubliceerd in *Pedagogiek in Praktijk*, februari 2011 (Sillevius, 2011).
3. *De cliënt als expert: een kwalitatief onderzoek naar de gespreksvoering in Signs of Safety*, in 2010 geschreven door W. Dekkers in het kader van Jeugdstudies aan de Universiteit Utrecht. Dit scriptieonderzoek is gebaseerd op negen transcripten van netwerkberaden.
4. *"Mag ik even wat zeggen?" Een gespreksanalytisch onderzoek naar de participatiecoördinerende rol van de gespreksleider van een familienetwerkberaad bij Bureau Jeugdzorg*, geschreven in 2010 door T.S. van Groningen als scriptie in het kader van Communicatiestudies aan de Universiteit Utrecht. Dit scriptie-onderzoek is gebaseerd op video-opnames en transcripties van vier conferenties.

Verder hebben enkele studenten aan de Universiteit Utrecht onder begeleiding van Carol van Nijnatten onderzoek gedaan naar verschillende aspecten van *Signs of Safety* conferenties. De scripties zijn gebaseerd op observaties en gespreksanalyses van conferenties en richten zich op de (invulling van de) rol van de gespreksleider.

3.2 Praktijkervaringen van de professional

Eigen ruimte

Professionals zijn erg positief over het werken met *Signs of Safety* (Bureau Jeugdzorg Drenthe, 2009). Ze waarderen de ruimte die ze krijgen om hun professionaliteit in te zetten en de wijze waarop de training en supervisie aansluiten bij het oplossingsgericht werken. Een andere professional (Sillevius, 2011) ziet eveneens als de kracht van *Signs of Safety* de flexibiliteit en de mogelijkheden om de benadering op verschillende manieren en in verschillende omstandigheden te gebruiken, ook preventief. Professionals krijgen stevige handvatten en het is een concrete methode met weinig papierwerk, duidelijk gefaseerd en flexibel.

Bereikte resultaten

Wat de resultaten betreft zijn professionals (Bureau Jeugdzorg Drenthe, 2009) positief over de samenwerking die tot stand komt met ouders, de transparantere samenwerking met het professionele netwerk en de versterking van het informele netwerk van ouders.

Gespreksvaardigheden

Sillevius wijst er nadrukkelijk op dat *Signs of Safety* een groot beroep doet op de communicatievaardigheden van de professional: "De mate waarin de professional in staat is een oplossingsgericht gesprek te voeren met de gezinsleden, de nuances van taal optimaal te

gebruiken en de juiste basishouding vorm te geven, is bepalend voor de uitkomst van de samenwerking en uiteindelijk voor de kwaliteit van het veiligheidsplan.“ (Sillevis, 2011)

Ook Van Groningen (2010) signaleert in haar studie dat gespreksleiders van conferenties op uiteenlopende directe en indirecte manieren gesprekspartners activeren tot deelname aan het gesprek of daarmee juist de participatie van deelnemers limiteren. De manier waarop gespreksleiders beurtten van leden van het gezinsnetwerk afnemen, lijkt veelal een negatieve strekking hebben, terwijl deze positiever lijkt te zijn wanneer deze is gericht aan professionals. Verder valt op dat niet alleen gespreksleiders een participatiecoördinerende rol aannemen, maar dat ook leden van het gezinsnetwerk en andere professionals dit doen. Uit het onderzoek van Dekker (2010) blijkt dat vooral de schaalvraag door de gespreksleiders van conferenties op verschillende manieren wordt toegepast en er bij conferentieleden soms verwarring lijkt te zijn over het waarom en hoe van de vraag.

Het professionele netwerk

Professionals (Bureau Jeugdzorg Drenthe, 2009) hebben ervaren dat tijdens het voorbespreken met het professionele netwerk duidelijk wordt dat professionals onderling het gevaar in gezinnen soms verschillend inschatten. Door in het kader van *Signs of Safety* zorgvuldig alle informatie in kaart te brengen, weten alle betrokkenen precies waar het om gaat, wordt duidelijk waar iedereen mee bezig is en waar ieders taak en verantwoordelijkheid ligt. Een aandachtspunt is medeprofessionals die niet met *Signs of Safety* werken en het zelfs niet altijd kennen (bijvoorbeeld de politie of het onderwijs) mee te nemen in het proces en hun inschatting van de situatie serieus te nemen.

Te weinig houvast

Een deskundige op het terrein van jeugdzorg en jeugdbescherming ziet ook gevaren in de wijze waarop *Signs of Safety* nu wordt omarmd in Nederland. Hij onderschrijft de aanpak van Turnell, maar vreest dat veel gezinsvoogden er niet mee uit de voeten kunnen. Het werken met modellen ontbreekt volgens hem in *Signs of Safety*. “De gemiddelde gezinsvoogd heeft behoefte aan meer houvast. Kinderen lopen gevaar als het inschatten van risico’s onoordeelkundig gebeurt.” Ook wijst hij erop dat het juridische systeem van de jeugdzorg in Nederland minder sterk is uitgewerkt dan in Angelsaksische landen, waardoor de gezinsvoogdij hier minder sterk staat (Bureau Jeugdzorg Drenthe, 2009).

3.3 Praktijkervaringen van de cliënt/burger

Aan de praktijkervaringen van de cliënt/burger wordt in genoemde publicaties helaas niet veel aandacht besteed.

In *Breedbeeld* (Bureau Jeugdzorg Drenthe, 2009) verwoordt één van de cliënten haar ervaringen met de methode. Zij had het gevoel dat de gezinsvoogd – voor het eerst – luisterde naar haar kant van het verhaal en dat er samen naar een tussenweg kon worden gezocht. De

afspraken die zijn gemaakt, verschillen niet veel met die van andere professionals, maar het accent ligt anders. De cliënt vond het niet altijd gemakkelijk om leefregels en afspraken van het veiligheidsplan te blijven volgen.

3.4 Praktijkvoorbeeld

Turnell en Edwards geven in hun handboek *Veilig opgroeien. De oplossingsgerichte aanpak* veel en uitgebreide praktijkvoorbeelden bij de verschillende fasen en praktische uitgangspunten van het model. Deze voorbeelden zijn altijd stukken van een casus en daarom is hier gekozen voor een Drenths praktijkvoorbeeld dat beschreven is in *Breedbeeld* (Bureau Jeugdzorg Drenthe, 2009).

High Risk Team Drenthe

De vader en moeder van Max (6) en Ash (8) zijn gescheiden. De vader van Max en Ash woont bij zijn moeder in en heeft een nieuwe vriendin. Om de 14 dagen overnachten Max en Ash bij hun vader en zijn vriendin op de kamer. Er zijn vermoedens dat de moeder van Max en Ash naakt of halfnaakt geld verdient achter de webcam, wat ten koste lijkt te gaan van de zorg voor de kinderen. Vader is 18 jaar eerder beschuldigd van seksueel misbruik en heeft daarvoor vastgezeten.

Margreet, medewerker BJZ Drenthe, brengt de situatie met de betrokkenen in kaart. Ze spreekt vader, vriendin, oma, gezinsvoogd, moeder en de kinderen. Via afzonderlijke gesprekken omdat de verhoudingen tussen de betrokkenen niet goed genoeg zijn om een conferentie te organiseren. Met de kinderen maakt ze eerst kennis en vervolgens maakt ze afspraken voor een gesprek. Op verzoek van Margreet tekenen de kinderen twee huizen: het huis van de leuke dingen en het huis van de niet leuke dingen. Al tekenend vertellen ze hun verhaal. Op deze manier komen meer zaken aan bod. Margreet zegt tegen de kinderen wat ze heeft gehoord (over het seksueel grensoverschrijdend gedrag van de kinderen naar leeftijdgenoten) en gaandeweg komen meer dingen op tafel. Meer afspraken volgen, de derde keer met moeder erbij.

Omdat vader en moeder niet *on speaking terms* zijn, belegt Margreet twee aparte conferenties bij de ouders thuis. Ook de wijkagent met een collega en de juf van school worden hierbij betrokken. Voor de volwassenen is het interessant om aan de hand van de tekeningen van de kinderen te zien hoe deze de situatie thuis ervaren. Het levert aanknopingspunten voor gesprek en groei.

Aansluitend worden er belangrijke afspraken gemaakt om te zorgen dat de kinderen niet geconfronteerd worden met onveilige situaties. Naderhand legt Margreet aan de kinderen op begrijpelijke wijze uit wat er is afgesproken. Naast concrete afspraken geeft ze achtergrondinformatie die voor de kinderen belangrijk is om te weten.

Op dit moment is er een vertrouwensband tussen de professional en de betrokkenen, inclusief

de kinderen, weten de betrokkenen van elkaar hoe ze erin staan, is belangrijke informatie verzameld en in kaart gebracht op het Beoordeling- en Planningformulier en is een veiligheidsplan opgesteld waarin de afspraken zijn vastgelegd.

Nu is het zaak dat conform de afspraken wordt gehandeld. Margreet ziet toe op de naleving hiervan. Bureau Jeugdzorg blijft deze kinderen en hun (stief)ouders volgen (Bureau Jeugdzorg Drenthe, 2009)

4. Effectonderzoek

4.1 Directe aanwijzingen voor de effectiviteit

De ontwikkelaar voert geen onderzoek aan naar de effectiviteit van de methode. Dergelijk onderzoek is evenmin gevonden bij de door MOVISIE uitgevoerde literatuursearch (zie 6.1).

4.2 Indirecte aanwijzingen voor de effectiviteit

De *Signs of Safety* aanpak is buiten Australië het langst en het meest volledig geïmplementeerd in Minnesota (USA). Vanaf 2000 is in Olmsted County Child and Family Services (OCCFS) de justitiële interventie *Parallel Protection Process* (P3) geïmplementeerd. Deze aanpak is in belangrijke mate gebaseerd op de uitgangspunten en werkwijze van *Signs of Safety*. Vier jaar daarvoor, vanaf 1996, heeft OCCFS als één van de eerste regio's conferenties (*family group conferencing*) als vast onderdeel in de aanpak geïntegreerd.

De resultaten uit monitoring van de aanpak in Olmsted County wijzen uit dat in de 12 jaren tot 2007 het aantal kinderen dat door jeugdzorg is geholpen is verdrievoudigd en dat het aantal kinderen dat uit huis is geplaatst evenals het aantal gezinnen dat voor de rechtbank moest verschijnen is gehalveerd. De *survey* onder deelnemende gezinnen levert eveneens positieve resultaten op: zij voelen zich meer gerespecteerd en meer betrokken bij het proces en de samenwerking tussen gezin, netwerk en professional verloopt soepeler. Ook zien gezinnen familieleden en vrienden eerder en meer als mogelijke hulpbronnen (Lohrbach & Sawyer 2004).

In navolging van Olmsted County is Carver County, Minnesota, in 2004 begonnen met de implementatie van de *Signs of Safety* aanpak. Westbrook (2006 in: Turnell, 2010) heeft kwalitatief effectonderzoek gedaan – *a before and after in-depth study* – naar de impact van *Signs of Safety* in negen *at random* gekozen cases. De resultaten wijzen op hogere satisfactie van de cliënten en verbetering van de vaardigheden van de professionals. De aanpak was te kort geïmplementeerd om definitieve uitspraken te doen, maar de resultaten lijken te wijzen op afname van het aantal uit huis geplaatste kinderen.

In Kopenhagen zijn tijdens een driejarig project (2005-2008) 380 professionals in de kinderbescherming getraind in het werken met de oplossingsgerichte kortdurende methode en de *Signs of Safety* aanpak. De training en de daarbij horende structurele ondersteuning vond plaats in drie opeenvolgende jaarcycli. Het project is geëvalueerd met een *survey* onder 171 professionals (Holmgård Sørensen, 2009 in: Turnell, 2010). Driekwart gaf aan dan zij na het project over meer *tools* en vaardigheden beschikten dan daarvoor; 72% hield meer rekening met de bij de cliënten aanwezige hulpbronnen en 55% benutte de door de cliënten aangedragen oplossingen. Als onderdeel van de studie is een cohort van 139 families die de nieuwe intensieve behandeling ontvingen vergeleken met een controlegroep (N=onbekend).

Van de eerste groep is 15% van de kinderen uit huis geplaatst, van de controlegroep 42%. Meer precieze gegevens over beide groepen, de behandeling die zij ontvingen en de vergelijking zijn helaas niet bekend (het oorspronkelijke artikel is in het Deens en daarom niet opgevraagd).

5. Conclusies

5.1 Samenvatting werkzame elementen

- Door partnerschap aan te gaan met de betrokkenen wordt gewerkt aan een veilige (opvoed)situatie voor het kind (1, 2, 3).
- De methode gaat ervan uit dat de cliënt zelf kan bijdragen aan het oplossen van de mishandelingsituatie en zich dan ook meer gerespecteerd gaat voelen (1, 2, 3).
- Gerichtheid op de toekomst en op het formuleren van haalbare oplossingen (1, 2, 3).
- Er wordt inzicht verworven in de eigen doelen, sterke punten, bereidheid, vertrouwen en vermogen van de gezinsleden (1, 2, 3).
- Via conferenties wordt gebruik gemaakt van aanwezige hulpbronnen in het netwerk (1, 2, 3).
- Boven schuld verheffen van ouders/verzorgers vermijdt de mogelijke ontkenning van schuld door de ouders en het daaruit voortvloeiende meningsverschil (1, 3).
- Het betrekken van kind(eren) zorgt voor een completer beeld van de situatie, geeft ouders meer inzicht in gevolgen van hun handelingen voor hun kind(eren) en ontlast de kinderen doordat hen duidelijk wordt gemaakt welke afspraken er zijn en waarom (1, 3).
- Centraal stellen van de veiligheid van kinderen maakt het traject voor direct betrokkenen acceptabeler en vermindert handelingsverlegenheid van professionals op het moment dat er ingegrepen moet worden (1, 3).
- Risicotaxatie via een Beoordeling- en Planningformulier, waardoor goed zicht ontstaat op gegevens die op gevaar en veiligheid wijzen (1, 2, 3).
- De veiligheid en de vooruitgang worden aan de hand van schaalvragen zo concreet en gedetailleerd mogelijk in kaart gebracht (1, 2, 3).
- Het achterhalen van de uitzonderingen op het probleem laat zien dat het probleem niet altijd bestaat en geeft aanwijzingen voor oplossingen (1, 2).

Verklaring classificatie veronderstelde werkzame elementen:

1 = Veronderstelling ontwikkelaar

2 = Wetenschappelijke of theoretische onderbouwing

3 = Praktijkervaringen

4 = Wetenschappelijk effectonderzoek.

Zie voor een toelichting de desbetreffende onderdelen van het werkblad.

5.2 Samenvatting effectonderzoek

De ontwikkelaar voert geen Nederlands onderzoek aan naar de effectiviteit van de methode. Dergelijk onderzoek is evenmin gevonden bij de door MOVISIE uitgevoerde literatuursearch (zie 6.1). Indirecte aanwijzingen voor effectiviteit kunnen afgeleid worden uit buitenlandse monitoringgegevens vooral afkomstig van de Verenigde Staten (Lohrbach & Sawyer, 2004).

Deze wijzen in de richting van een afname van het aantal kinderen dat uit huis geplaatst wordt. De resultaten uit het buitenland zijn echter niet zonder meer te kopiëren naar de Nederlandse situatie. Het systeem van kindbescherming in Nederland is niet vergelijkbaar met dat in de Verenigde Staten of de andere landen waar *Signs of Safety* wordt toegepast.

Verklaring classificatie voor typering onderzoeksopzet:

- A = Experimenteel onderzoek in de praktijk en met *follow-up*
 - B = Quasi-experimenteel onderzoek in de praktijk en met *follow-up*
 - C = (Quasi-) experimenteel onderzoek, in de praktijk (zonder *follow-up*)
 - D = (Quasi-) experimenteel onderzoek, niet in de praktijk
 - E = Veranderingsonderzoek
 - F = *Monitoring*
 - Z = Geen van de voorgaande alternatieven.
- Zie voor een toelichting bijlage 3.

6. Verantwoording

6.1 Zoeken en selecteren van literatuur

Zoekvraag en zoektermen

Wat is bekend over de praktijkervaringen met, en de effectiviteit van, *Signs of Safety* / Veilig opgroeien in gezinnen waar (vermoedelijk) kindermishandeling plaatsvindt of het risico hierop groot is?

Zoektermen

- Signs of Safety
- Veilig opgroeien
- Turnell (Andrew)

Zoekstrategieën

- Vrij tekst of samenvatting zoeken
- Zoeken op woorden uit titel

Doorzochte databanken

- NJi
- NARCIS
- Cochrane
- Campbell
- PsychInfo
- SocIndex
- Sociological Abstracts
- Social Work Abstracts
- Social Services Abstracts
- Eric
- Medline
- Violence and Abuse Abstracts

6.2 Literatuur

Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld (2010). *Wanneer huiselijk geweld ouderen treft : methodische handleiding voor de aanpak van ouderenmishandeling*. Groningen: ASHG Groningen.

Bartelink, C. (2010). *Signs of Safety*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Bureau Jeugdzorg Drenthe. (2009). *Breedbeeld: thema Signs of Safety*. Assen: Bureau Jeugdzorg Drenthe.

Dekker, W. (2010). *De cliënt als expert: een kwalitatief onderzoek naar de gespreksvoering in Signs of Safety*. Utrecht: Universiteit Utrecht, Jeugdstudies.

Edwards, S., Turnell, A. & Centrecare Marriage and Family Service. (1995). *Signs of safety: the work book: a solution and safety oriented approach to child protection casework*. Perth, W.A.: Centrecare Marriage and Family Service.

Groningen, T. van (2010). "Mag ik even wat zeggen?": een gespreksanalytisch onderzoek naar de participatiecoördinerende rol van de gespreksleider van een familienetwerkberaad bij Bureau Jeugdzorg. Utrecht: Universiteit Utrecht, Communicatiestudies.

Lohrbach, S. & Sawyer, R. (2004). Creating a constructive practice: family and professional partnership in high-risk child protection case conferences. *Protecting Children*, 19(2), pp. 14-19.

The Signs of Safety: approach to child protection casework of ook wel De tekenen van veiligheid: benadering van het werk in de kinderbescherming. Een workshop met Andrew Turnell (2002).

Sillevis, C. (2011). Signs of Safety: een reis op weg naar veiligheid in het gezin. *Pedagogiek in Praktijk: PIP Magazine*, 17(59), pp. 15-19.

Turnell, A. & Edwards, S. (2009). *Veilig opgroeien. De oplossingsgerichte aanpak Signs of Safety in jeugdzorg en kinderbescherming* [Signs of Safety] (P. v. d. Kaaij Trans.). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

Turnell, A. (2008). *Adoption of Signs of safety as the Department for Child Protection's child protection practice framework: background paper*. Perth: Department of Child Protection.

Turnell, A. (2010). *The Signs of Safety: a comprehensive briefing paper*. Resolutions Consultancy Pty Ltd. Published on www.signsofsafety.net

Bijlage 1 – Toelichting effectonderzoek

Voor het vaststellen van de effectiviteit van methoden (onderdeel 4 van het werkblad) moet het onderzoek hiernaar systematisch in kaart worden gebracht (bijlagen 2 en 3).

Directe en indirecte aanwijzingen voor effectiviteit

Er zijn twee typen aanwijzingen voor de effectiviteit van een methode:

- **Directe aanwijzingen.** Resultaten uit onderzoek die betrekking hebben op precies die methode die in het onderhavige document is beschreven.
- **Indirecte aanwijzingen.** Resultaten uit onderzoek naar andere methoden met hetzelfde doel en dezelfde doelgroep en aanpak.
Deze worden hier verder aangeduid als 'soortgelijke methoden'. Het gaat hier om:
 - Resultaten uit onderzoek naar buitenlandse versies van de methode (zoals *Motivational interviewing*, de Amerikaanse variant van de Nederlandse Motiverende gespreksvoering).
 - Resultaten uit onderzoek naar de effectiviteit van Nederlandse methoden die tot hetzelfde type of dezelfde 'familie' behoren (zoals de Nederlandse activeringsmethoden die gebaseerd zijn op *Supported employment*).

Soms zijn er onvoldoende directe aanwijzingen of kunnen relevante indirecte aanwijzingen de directe aanwijzingen ondersteunen. Bij de selectie van soortgelijke methoden is maatgevend in hoeverre de methode in de kern overeenkomt met de beschreven methode. Wanneer dit niet duidelijk is of wanneer de methode te zeer verschilt, is er geen sprake van een soortgelijke methode en dus ook niet van indirect bewijs voor effect.

Wanneer een methode veelvuldig is onderzocht, is het aantal primaire onderzoeken soms te groot om binnen het kader van *Effectieve interventies* te analyseren. Veelal zijn de primaire onderzoeken dan al geanalyseerd in *reviews* en metastudies. In dat geval gebruiken we de informatie uit deze overzichtsstudies. We volstaan dan met een globale analyse van de effectiviteit zoals gebleken uit de overzichtsstudies. Dit vullen we eventueel aan met een meer uitgebreide analyse van de (recente) primaire studies die (nog) niet in de overzichtsstudies zijn opgenomen.

Kenmerken effectonderzoek

Bij onderdeel 4 van het werkblad gaan we ervan uit dat er sprake is van een effectonderzoek wanneer er ten minste een meting heeft plaats gevonden die een cijfermatige indicatie geeft van het effect van een methode. Onderzoek naar de door professionals, burgers en/of cliënten ervaren effectiviteit van een methode nemen we mee in onderdeel 3 van het werkblad.

Het methodologische gewicht van het effectonderzoek en de resultaten daarvan wordt onder meer bepaald door de aanwezigheid van een voor- en nameting, een controlegroep, de willekeurige samenstelling daarvan, de modelgetrouwheid van de methode en de uitvoering van een follow-upmeting. Het methodologische gewicht varieert van 'licht' effectonderzoek (monitoring- of veranderingsonderzoek) tot 'zwaar' effectonderzoek (Randomized Controlled Trial, RCT) en diverse vormen daar tussenin. Hoe 'zwaarder' het effectonderzoek, hoe 'harder' de uitspraken over de effectiviteit zijn. Dit wil niet zeggen dat er altijd gekozen moet worden voor zo zwaar mogelijk effectonderzoek. Welk type effectonderzoek het meest passend is, hangt af van de kenmerken en het ontwikkelingsstadium van de methode en de beschikbare financiële middelen.

Bijlage 3 geeft een stapsgewijze uiteenzetting van de kenmerken per onderzoek en geeft een typering van de onderzoeksopzet. Het gaat daarbij om het objectief beschrijven van de kenmerken (onderdelen B t/m D).

Gemeten effecten

In een tabel (bijlage 3, onderdeel E) worden de onderzoeksresultaten cijfermatig gepresenteerd. De onderzoeksresultaten kunnen aanwijzingen geven voor positieve, geen of negatieve effecten.

Uitkomstmaten

Effectonderzoeken beantwoorden een beperkt aantal vragen. De gestelde vragen worden aangeduid als 'uitkomstmaten'. Alleen op deze uitkomstmaten wordt een effect gemeten. Er kan alleen iets over effect gezegd worden voor zover het betrekking heeft op één van de onderzochte uitkomstmaten. In bijlage 3 wordt het effect dan ook per uitkomstmaat aangegeven.

Effectgrootte

De mate waarin een resultaat als positief is aan te merken, is mede afhankelijk van de effectgrootte. Tot voor kort werd het effect van een methode vooral uitgedrukt in een statistisch significant verschil tussen voor- en nameting, of tussen voor- en nameting en *follow-up*, of tussen de nameting van de experimentele en controlegroep. Een probleem bij deze aanpak is dat grote verschillen in kleine groepen vaak niet significant zijn. Bij grote groepen kunnen heel kleine verschillen weliswaar als zeer significant uit de bus komen, maar praktisch gezien van weinig waarde zijn. De laatste jaren wordt er vaak voor gekozen om naast de statistische significantie ook de zogeheten effectgrootte d ('effectsize', ook wel aangeduid met ES) te rapporteren. Dit is een index die aangeeft hoe groot het waargenomen verschil is tussen voor- en nameting of tussen experimentele (interventie-) en controlegroep. Er bestaan verschillende formules voor het berekenen van d. De bekendste is¹:

$$d = \frac{\text{gemiddelde score nameting interventiegroep} - \text{gemiddelde score nameting controlegroep}}{\text{'gepoolde' standaarddeviatie van beide groepen}}$$

De formule voor het berekenen van de 'gepoolde' standaarddeviatie luidt daarbij als volgt:

$$\sqrt{((n_i - 1)sd_i^2 + (n_c - 1)sd_c^2) / (n_i + n_c - 2)}$$

Hierbij staat de i voor interventiegroep of experimentgroep en de c voor controlegroep, sd i en sd c zijn de standaarddeviaties van respectievelijk de interventie- en controlegroep en n_i en n_c de steekproefgrootte van de interventie – en controlegroep.

De index wordt een positieve waarde toegekend als het effect bij de interventiegroep (experimentele groep) gunstiger is dan bij de controlegroep en een negatieve waarde als het effect voor de controlegroep gunstiger is. Vuistregel bij de betekenis van d of ES is als volgt:

- d of ES groter dan of gelijk aan .20 = klein effect;
- d of ES groter dan of gelijk aan .50 = middelmatig effect;
- d of ES groter dan of gelijk aan .80 = groot effect.²

In sommige onderzoeksrapporten worden andere effectmaten gebruikt, in dat geval worden deze overgenomen.

¹ Zie Rossi, P.H., M.W. Lipsey & H.E. Freeman (2004). *Evaluation. A systematic approach* (7th ed.). Thousand Oaks: Sage.

² Zie o.a. Cohen, J (1992). *A power primer. Psychological Bulletin*, 112, 155-159.

Bijlage 2 – Overzicht onderzoeken en de hoofdkenmerken

Onderzoeken naar praktijkervaringen (deel 3)

Methodie	Onderzoek 1	Onderzoek 2	Onderzoek 3	Onderzoek 4
Titel rapport	Breedbeeld: thema Signs of Safety	Signs of Safety: een reis op weg naar veiligheid in het gezin	De cliënt als expert: een kwalitatief onderzoek naar de gespreksvoering in Signs of Safety	“Mag ik even wat zeggen?": een gespreksanalytisch onderzoek naar de participatiecoördinerende rol van gespreksleider van een familienetwerkberaad bij Bureau Jeugdzorg Utrecht
Auteur	Bureau Jeugdzorg Drenthe	C. Sillevius	W. Dekker	T. van Groningen
Jaar	2009	2011	2010	2010
Onderzoeksvraag	Praktijkschets Signs of Safety	Beschrijving van eigen ervaring met de Signs of Safety benadering	<i>Op welke manier worden vragen in de praktijk gebruikt en welke effecten zijn daarvan zichtbaar op het gezin en de netwerkleden</i>	Op welke manier wordt invulling gegeven aan de participatiecoördinerende rol in familienetwerkberaden bij Signs of Safety
In het onderzoek betrokken doelgroep	Zes professionals, twee cliënten en een externe deskundige	Eigen ervaring van een professional	Negen conferenties	Vier conferenties
Aantal geïnccludeerde subjecten (n)	Zie hierboven	1	onbekend	onbekend

Effectonderzoeken (deel 4)

Methodie	Onderzoek 1	Onderzoek 2	Onderzoek 3
Titel rapport	Creating a constructive practice	Utilizing the <i>Signs of Safety</i> framework to create effective relationships with child protection service recipients	Familien I Centrum, Socialcentrenes implementering af løsningsfokuserede metoder, Mål og Rammekontoret for børn og familier
Auteur	S. Lohrbach & R. Sawyer	S. Westbrock	T. Holmgård Sørensen
Jaar	2004	2006	2009
Onderzochte doelen	1. Afhandeling cases; 2. satisfactie deelnemende cliënten	Impact van de Signs of Safety aanpak op cliënten en professionals	Projectevaluatie implementatie Signs of Safety benadering
In het onderzoek betrokken doelgroep	Cases; cliënten	Professionals; cliënten	Professionals ; families (cases)
Aantal geïnccludeerde subjecten (n)	Onduidelijk	Negen <i>at random</i> gekozen cases	171 professionals ; cohort van 139 families
Typering onderzoeksopzet (zie bijlage 3)	Monitoring (registratiegegevens) satisfactiesurvey	Kwalitatief (before and after in-depth)	Satisfactiesurvey & cohortvergelijking

